

Zieleń Żoliborza Historycznego - zróżnicowanie oraz potencjalne zagrożenia

Dorota Kietsznia

Urban Greenery of
Żoliborz Historyczny
- Variety and
Potential Threats

Wprowadzenie

Introduction

Warszawski Żoliborz¹ Historyczny jest uważany obecnie za jeden z bardziej atrakcyjnych fragmentów dzisiejszej Warszawy. Obejmuje on południowo-wschodnią część dzielnicy Żoliborz, czyli tereny położone w sąsiedztwie Cytadeli Warszawskiej². Mimo określenia w nazwie „Historyczny”, Żoliborz jest jednak stosunkowo nową dzielnicą [Heyman 1976]. Chociaż już w roku 1791 jego teren został włączony w granice miasta Warszawy na mocy ustawy Sejmu Czteroletniego, a sieć ulic na tym terenie wytyczona została w latach siedemdziesiątych XVIII wieku przez Jana Tylnera w ramach prac Komisji Brukowej [Mazur 1993], to jednak wybudowanie w latach 1832–1834 Cytadeli Aleksandrowskiej na blisko 90 lat zahamowało rozwój tej części miasta.

Dopiero odzyskanie przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej spowodowało, że zlokalizowane wokół cytadeli grunty mogły być przekazane na rzecz budownictwa. Atrakcyjnie położone blisko Śródmieścia na wysokim brzegu Wisły, tereny stały się w okresie międzywojennym miejscem licznych inwestycji budowlanych. W tym czasie zostało ukształtowane istniejące do dnia dzisiejszego na tym obszarze, założenie urbanistyczne o dominującej funkcji mieszkaniowej. Nowo powstała dzielnica budowana była na zupełnie nowych zasadach

niż gęsto zabudowane Śródmieście, od którego oddzielał ją tylko pas torów kolejowych.

Twórcami głównego kośćca urbanistycznego Żoliborza byli Antoni Jawornicki oraz Józef Jankowski [Heyman 1976]. Zaprojektowany przez nich układ urbanistyczny cechowała osiowość i monumentalizm. W kwartałach wytyczonych przez szerokie aleje i owalne place ulokowano mniejsze zespoły mieszkaniowe. Były to: Żoliborz Oficerski (1922 r.), Żoliborz Urzędniczy (1923 r.) oraz domy wielorodzinne wzniesiona przez Magistrat (1927 r.) i Fundusz Kwaterunku Wojskowego (1932 r.).

Bardzo duże znaczenie w wykonanych przez Jawornickiego i Jankowskiego planach urbanistycznych miała zieleń miejska. Żoliborz Historyczny zgodnie z opracowywanymi tzw. planami regulacyjnymi stolicy miał posiadać ponad 90 ha terenów zieleni na ogólnej powierzchni 210 ha [Heyman 1976]. Antoni Jawornicki był zafascynowany ideą miasta ogrodu Anglika Ebeneza Howarda. Domek w otoczeniu ogrodowym uznawano wtedy za idealną siedzibę ludzką [Heyman 1976]. Kolonie domów jednorodzinnych oraz dworki tworzące kolonię Oficerską ulokowano na siatce ulic rozplanowanej w duchu miasta ogrodu. Wille oraz kolonie domów jednorodzinnych Żoliborza Urzędniczego również otaczają ogródki. Duże jasne otwarte podwórka wielorodzinnych kilkupiętrowych domów

mieszkalnych wzniesionych przez Magistrat oraz Fundusz Kwaterunku Wojskowego obsadzone zostały setkami drzew i krzewów.

Z początkiem 1934 roku dzielnica otrzymała ważny element stanowiący w dużym stopniu o jej charakterze, pasma zieleni na osiach układu głównego ulic i placów [Szwankowski 1970]. W roku 1932 zakończona została realizacja Parku im. Żeromskiego [Gajewski 1979]. W tym okresie założone zostają również na terenie Żoliborza Historycznego liczne skwery i zieleńce [Borecka 1974]. Po II wojnie i odbudowie zniszczeń wojennych w późnych latach 40. i latach 50. ma miejsce kontynuacja budownictwa mieszkaniowego zgodnie z wcześniejszymi założeniami. W roku 1953 zostaje założony Park im. Hibnera [Gajewski 1979] obecna nazwa Park Cytadela. W latach 60. na wolnych parcelach Kolonii Oficerskiej i Urzędniczej powstają szeregowce budowane przez domy typu sześcian. Segment z miniaturowym ogródkiem na zielonym Żoliborzu staje się marzeniem wielu warszawiaków. Następne trzy dekady nie przynoszą już na tym terenie istotnych inwestycji.

Jaki jest, zatem obraz zieleni tego terenu po blisko 80 latach od powstania tu nowej dzielnicy? Jakie elementy i układy roślinności tworzą strukturę zieleni miejskiej tego terenu? Czy istnieją zagrożenia dla istniejącej zieleni w najbliższych latach? W niniejszym artykule podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na te pytania.

Zakres i metody

Sphere and Methods

Podstawą do prognozowania potencjalnych zmian, w tym także zagrożeń w środowisku przyrodniczym miasta, którego istotnym komponentem jest zieleń, powinna być zawsze diagnoza stanu istniejącego. W przypadku struktury tak zmiennej i wrażliwej jak zieleń miejska rzetelnej informacji mogła dostarczyć tylko jej aktualna inwentaryzacja. Badania terenowe (inwentaryzacja) poprzedzone zostały analizą materiałów źródłowych, która pozwoliła w stopniu bardzo ogólnym zorientować się, jakie układy i elementy roślinności występują na badanym terenie.

Po zakończeniu części analitycznej prac przystąpiono do ustalenia zakresu i zasad prowadzenia badań terenowych. Objęto nimi obszar o powierzchni ok. 200 ha położony między ul. Z. Krasińskiego, ul. Wybrzeże Gdyńskie, północną granicą pasa torów kolejowych,

ul. J. Zajączka, ul. ks. Boguckiego, ul. ks. Popiełuszki oraz Jana Pawła II. Prace prowadzone były w sezonie wegetacyjnym, na zaktualizowanych podkładach geodezyjnych w skali 1:1000. Inwentaryzację zieleni miejskiej przeprowadzono na poziomie wyróżnionych układów i elementów roślinności (jednostek badawczych). W zamieszczonej tabeli przedstawiono wyodrębnione na terenie Żoliborza Historycznego układy i elementy roślinności tworzące zieleń miejską.

Przeprowadzono, więc tzw. inwentaryzację ogólną tj. ograniczoną do wyznaczenia istniejących elementów i układów roślinności ich terytorialnego położenia lub zasięgu oraz określenia gatunku (rodzaju) lub gatunków (rodzajów) drzew je tworzących. Należy nadmienić, że wyróżnione obiekty zostały poddane dokładniejszym badaniom niż wyróżnione układy, gdyż te drugie na terenie opracowania w większości stanowią część Systemu przyrodniczego Warszawy i w związku z tym są lepiej poznane i opisane.

Układy i elementy roślinności miejskiej Żoliborza Historycznego

Structures and elements of urban greenery of Żoliborz Historyczny

L.p.	Rodzaj układu lub elementu	Układ roślinności	Element roślinności
1.	Park miejski	•	
2.	Zieleniec	•	
3.	Ogródek przydomowy	•	
4.	Zadrzewienie powierzchniowe	•	
5.	Aleja	•	•
6.	Pojedyncze drzewo		•
7.	Grupa drzew		•
8.	Szpaler		•

Plan m. st. Warszawy z roku 1919 (fragment)

City plan of Warsaw (1919) (fragment)

Poszczególne aleje w zależności od liczby tworzących je rzędów drzew wyróżnione zostały jako element roślinności, w przypadku, jeśli budowały je maksymalnie trzy rzędy drzew lub jako układ roślinności w sytuacji, jeśli tych rzędów było więcej.

Elementy roślinności wyróżnione na terenie opracowania to występujące poza parkami miejskimi i zieleńcami: drzewo, grupa drzew, szpaler oraz aleja (budowana przez maksymalnie trzy rzędy drzew). To właśnie one były przedmiotem bardziej szczegółowych badań terenowych.

Ze względu na duży teren ponad 200 ha, bezmiar istniejącej zieleni wysokiej, skalę podkładu geodezyjnego, na którym pracowano tj. 1:1000, dość szczegółową jak dla tak dużego terenu, konieczność czytelnego przedstawienia graficznego otrzymanych wyników w formie mapy, wprowadzono następujące zasady inwentaryzacji wyróżnionych elementów roślinności tj. pojedynczych drzew, grup drzew i szpalerów. Pominięto wszystkie drzewa najmłodsze tj. drzewa o pierśnicy mniejszej niż 10 cm oraz wszystkie drzewa owocowe. Stanowią one najmniej wartościową grupę istniejących tu zadrzewień, dodatkowo ich lokalizacja nie jest zaznaczana na mapie zasadniczej miasta. Dla pojedynczych drzew młodych o pierśnicy 11-20 cm zaznaczono na mapie tylko ich lokalizację nie określając gatunku.

Stan zdrowotny istniejących drzew oceniono w sposób uproszczony. Wyróżniono dwie kategorie: drzewa suche i zasychające oraz drzewa pozostałe. Zrezygnowano z określania lokalizacji drzew suchych i zasychających, gdyż albo już wypadły albo wkrótce wypadną ze stanu istniejących tu zadrzewień.

Dla pojedynczych drzew o pierśnicy ponad 20 cm, rosnących poza terenem parków miejskich oraz zieleńców, określono gatunek lub rodzaj (dla topól *Populus* i wierzb *Salix*) oraz lokalizację. Dodatkowo wyróżniono graficznie, na wykonanej mapie, pojedyncze drzewa o szczególnych walorach, spełniające następujące warunki: pierśnica ponad 75 cm, wysokość powyżej 15 m, ładny pokrój, dobry stan zdrowotny oraz szlachetny gatunek³. Drzewa te w przyszłości zapewne zostaną wpisane do rejestru pomników przyrody, a co za tym idzie objęte dodatkową ochroną prawną.

Dla każdej grupy drzew, dla każdego szpaleru określono gatunek (lub rodzaj), gatunki (rodzaje) je tworzące (bez określania ich udziału procentowego) oraz lokalizację. Dla alei budowanych przez dwa i trzy rzędy drzew, które zaliczone zostały do elementów roślinności, określono gatunek (rodzaj) każdego tworzącego je drzewa, niezależnie od wielkości pierśnicy oraz jego lokalizację. Drzewa pomniki przyrody zostały odnalezione w terenie, a ich dokładna lokalizacja odnotowana na mapie.

Plan m. st. Warszawy z roku 1935 (fragment)

City plan of Warsaw (1935) (fragment)

Mapa układów oraz elementów tworzących zieleni Żoliborza Historycznego – skala 1:1000

Map of structures and elements creating urban greenery of Żoliborz Historyczny, scale of 1:1000

Wyniki badań

Results of Research

Wynikiem przeprowadzonych badań analitycznych i terenowych jest mapa w skali 1:1000 przedstawiająca położenie wyodrębnionych układów oraz elementów tworzących zieleni Żoliborza Historycznego. Stanowi ona część opracowania ekofizjograficznego wykonanego dla potrzeb Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Żoliborza Historycznego.

Powiększony fragment opracowanej mapy przedstawia.

Ogółem na badanym terenie zlokalizowano 36 pojedynczych drzew o szczególnych walorach, w tym 14 kasztanowców białych (*Aesculus hippocastanum*), 12 klonów pospolitych (*Acer platanoides*), 5 jesionów wyniosłych (*Fraxinus excelsior*), 3 dęby szypułkowe (*Quercus robur*) oraz platan klonolistny (*Platanus acerifolia*) i buk zwyczajny (*Fagus silvatica*).

Drzewa mające status pomnika przyrody to na terenie Żoliborza Historycznego:

- dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – obw. pnia 262 cm i wys. 22 m rosnący na działce nr 32 przy ul. Śmiałej;

- leszczyna turecka (*Corylus colurna*) obw. pnia 160 i 150 cm i wys. 17 m rosnąca w Parku Żeromskiego;
- leszczyna turecka (*Corylus colurna*) obw. pnia 200 cm i wys. 17 m rosnąca w Parku Żeromskiego;
- klon srebrzysty (*Acer saccharinum*) – obw. pnia 375 cm i wys. 15 m rosnący na zieleńcu na pl. Słonecznym.

Pojedyncze drzewa, o pierśnicy ponad 20 cm, poza terenem parków, skwerów, rosną najczęściej na terenie Żoliborza Historycznego w otoczeniu zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, czyli głównie w południowej części terenu opracowania. Sporadycznie występują również w sąsiedztwie zabudowy jednorodzinnej jako komponent tworzący przydomowe ogródki. Najliczniej występują pojedyncze klony pospolite (*Acer platanoides*) – 23%⁴, gatunki z rodzaju Topola (*Populus*) – 22%, lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – 10%, klon jesionolistny (*Acer negundo*) – 9%, brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa*) – 7% oraz kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*) – 5%.

Łącznie na terenie Żoliborza Historycznego zinwentaryzowano poza terenem parków i zieleńców

67 grup drzew, w tym: 30 stanowią grupy drzew tworzone przez jeden gatunek (rodzaj) drzewa, 23 przez dwa gatunki (rodzaje) oraz 14 grup buduje trzy lub więcej gatunków (rodzajów) drzew. Wśród grup tworzonych przez gatunki z rodzaju Topola (*Populus*). Grupy drzew dwu i wielogatunkowe tworzone są przez różne kombinacje następujących gatunków: klon pospolity (*Acer platanoides*), klon jesionolistny (*Acer negundo*), robinia biała (*Robinia pseudoacacia*), lipa drobnolistna (*Tilia cordata*), brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa*), jarząb pospolity (*Sorbus aucuparia*), kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*) oraz gatunki z rodzaju Topola (*Populus*). Wśród wyróżnionych na terenie opracowania szpalerów – 59 jest tworzonych przez jeden gatunek (rodzaj) drzew, 12 przez dwa gatunki oraz 4 przez trzy i więcej gatunków. Wśród szpalerów jednogatunkowych najwięcej, bo aż 23 budowanych jest przez gatunki z rodzaju Topola (*Populus*). Szpalery drzew dwu i wielogatunkowe tworzone są przez różne kombinacje następujących gatunków: klon pospolity (*Acer platanoides*), klon jesionolistny (*Acer negundo*), robinia biała (*Robinia pseudoacacia*), brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa*), kombinacje następujących gatunków: klon pospolity (*Acer platanoides*), klon jesionolistny (*Acer negundo*), robinia biała (*Robinia pseudoacacia*), brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa*),

jarzab pospolity (*Sorbus aucuparia*), kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*) oraz gatunki z rodzaju Topola (*Populus*).

Ogółem na terenie Żoliborza Historycznego zlokalizowanych jest piętnaście alei, w tym: dziesięć jest tworzonych przez jeden gatunek drzew, a pięć przez dwa lub więcej gatunków. Ilościowo dominują aleje lipowe – tworzone przez lipę drobnolistną (*Tilia cordata*) – jest ich pięć, poza tym występują dwie aleje tworzone przez robinie białą (*Robinia pseudoacacia*) oraz po jednej alei budowanej przez klon srebrzysty (*Acer saccharinum*), klon jawor (*Acer pseudoplatanus*) oraz jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*). Wymienione gatunki drzew budują również pozostałych pięć alei dwu i trzygatunkowych. Pozostałe gatunki drzew występujące sporadycznie w wielogatunkowych nasadzeniach wzdłuż ulic to: kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*), klon pospolity (*Acer platanoides*), a także jarzab pospolity (*Sorbus aucuparia*), oraz gatunki z rodzaju Topola (*Populus*). Rosnące wzdłuż ulic aleje drzew składają się przeważnie z dwóch rzędów drzew. Najdłuższą, o 1,1 km długości oraz najszerszą ze wszystkich zielonych alei Żoliborza Historycznego tworzy klon srebrzysty (*Acer saccharinum*) wzdłuż al. Wojska Polskiego. Jej szerokość wynosi 80 m, co pozwoliło na posadzenie aż 6 rzędów drzew.

Dwa parki miejskie znajdujące się na terenie opracowania to Park

im. Żeromskiego oraz Park Cytadela. Pierwszy z nich został założony w latach 1925–1932 według projektu St. Zadory-Życińskiego na terenie wokół fortu Sergiusza. Powierzchnia parku to 6 ha między ulicami A. Mickiewicza, Z. Krasińskiego i St. Czarneckiego. Istniejący tu fort Sergiusza włączono w kompozycję parku. Roślinność parku tworzą kultywowane kompozycje drzew i krzewów ozdobnych oraz trawników. Park został w 2005 roku zmodernizowany. Teren ogrodzono, wymieniono nawierzchnie i elementy małej architektury, uporządkowano i uzupełniono drzewa i krzewy, urządzono nowoczesny plac zabaw, wprowadzono ochronę.

Drugi z parków Żoliborza Historycznego to Park Cytadela o powierzchni 17 ha założony w 1953 roku według projektu Ż. Stępińskiego i H. Onitczowej na terenie fosy w dawnym korycie rzeki Drny. Podobnie jak w przypadku parku im. Żeromskiego roślinność tworzą tu kompozycje drzew i krzewów ozdobnych oraz trawników (muraw).

Obok istniejących dwóch parków na Żoliborzu Historycznym zlokalizowanych jest siedem zieleńców. Trzy z nich zajmują centralną część owalnych lub okrągłych placów tj. pl. Inwalidów, pl. D. Henkla oraz pl. Słonecznego. Pozostałe wypełniają przestrzeń między ulicami i zabudową. Istniejące zieleńce są zróżnicowane pod względem powierzchni oraz pełnionych funkcji. Najmniejsze pełnią głównie funkcje

ozdobne, większe podobnie jak parki miejskie, stają się miejscem wypoczynku dla mieszkańców. Roślinność skwerów Żoliborza Historycznego tworzą kompozycje drzew lokalnie krzewów oraz trawniki. Główne gatunki tworzące to: klon pospolity (*Acer platanoides*), klon srebrzysty (*Acer saccharinum*), klon jawor (*Acer pseudoplatanus*), lipa drobnolistna (*Tilia cordata*), kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum*), jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*), robinia biała (*Robinia pseudoacacia*) oraz gatunki z rodzaju Topola (*Populus*).

Licznym na Żoliborzu Historycznym koloniom domów jednorodzinnych oraz okazałym willom towarzyszą przydomowe ogródki. Dominują one powierzchniowo szczególnie na terenie Żoliborza Oficerskiego oraz Żoliborza Urzędniczego. Cechuje je duża różnorodność, jeśli chodzi o wielkość, stan utrzymania oraz zastosowany do ich obsadzenia materiał roślinny. Wiele zależy od możliwości finansowych i upodobań, a często pracowitości właścicieli. Generalnie roślinność przydomowych ogródków tworzą kompozycje drzew i krzewów ozdobnych, lokalnie występują drzewa owocowe, rabaty bylinowe oraz lepiej lub gorzej utrzymane trawniki. Liczne budynki i ogrodzenia posesji oplatają pnącza, jak: winobluszcz pięciolistkowy (*Parthenocissus quinquefolia*), winobluszcz trójklapowy (*Parthenocissus tricuspidata*), winorośl pachnąca (*Vitis riparia*) oraz

różne gatunki z rodzaju Powojnik (*Clematis*).

Teren skarpy w otoczeniu Cytadeli zajmują antropogeniczne zadrzewienia budowane przez robinie białą (*Robinia pseudoacacia*) oraz klon jesionolistny (*Acer negundo*). Lokalnie towarzyszy im bez czarna (*Sambucus nigra*) oraz gatunki z rodzaju Topola (*Populus*).

Prognoza i zagrożenia

Prognosis and threats

Ograniczone ramy tego artykułu nie pozwalają na szersze omówienie wszystkich potencjalnych zagrożeń dla zieleni wysokiej Żoliborza Historycznego. Ograniczono się zatem tylko do omówienia ewentualnych zagrożeń wynikających z ustaleń Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Żoliborza Historycznego, który został uchwalony w listopadzie 2006 roku.

Wykonana zgodnie z obowiązującą Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁵

Prognoza wpływu ustaleń Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na środowisko przyrodnicze, nie wskazuje na zagrożenie dla zieleni Żoliborza Historycznego w skutek realizacji ustaleń uchwalonego planu miejscowego [Kowińska 2004]. Plan nie przewiduje lokalizowania na tym terenie inwestycji prowadzących do zmian stosunków gruntowo-wodnych podłoża, co mogłoby spowodować zasychanie drzew [Kowinska 2004]. W wyniku realizacji planu może jednak dojść do pewnych uszczerpków drzewostanu i powierzchni biologicznie czynnej szczególnie w rejonach gdzie zostaną dopuszczone usługi bez określania ich profilu tj. np. na terenie zieleńca na pl. Inwalidów. Jednocześnie plan ustala uzupełnienia istniejących wzdłuż ciągów komunikacyjnych alei drzew oraz wprowadza nowe.

Jednak zagrożeniem dla zieleni Żoliborza Historycznego mogą być zrealizowane w ostatnich latach i dalej realizowane na obszarze tzw. Żo-

liborza Południowego, sąsiadującym od strony południowej z Żoliborzem Historycznym inwestycje w postaci kompleksów zwartej wysokiej zabudowy mieszkaniowej. Nowe budynki stoją bezpośrednio przy ul. Zajęczka, która jest granicą Żoliborza Historycznego. Teren Żoliborza Południowego wciąż nie ma uchwalonego Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, mimo że ww. plan został opracowany już kilka lat temu, to jego uchwalenie wciąż się przeciąga. W tym czasie realizowane tam duże inwestycje mieszkaniowe są prowadzone tylko w oparciu o wydawane decyzje o warunkach zabudowy. Zasadzenie licznych powstających budynków spowoduje istotny wzrost natężenia ruchu w tym rejonie, co nie może być korzystne dla istniejącej tu roślinności.

Podsumowanie

Conclusion

Warszawski Żoliborz Historyczny obejmuje teren położony wokół Cytadeli Warszawskiej, gdzie w okresie dwudziestolecia międzywojennego powstało nowe założenie urbanistyczne, dzielnica mieszkaniowa ukształtowana na zupełnie nowych zasadach, niż zwarte i ciasne Śródmieście. Bardzo istotne znaczenie miała tu zieleń. Obecnie po blisko 80 latach zieleń w stopniu nie mniejszym niż zabudowa i infrastruktura tworzy subtelną tkankę tej dzielnicy decydując o jego swoistym

Mapa układów oraz elementów tworzących zieleni Żoliborza Historycznego (fragment)

Map of structures and elements creating urban greenery of Żoliborz Historyczny – fragment

charakterze, ożywiając jego teren podkreślając i jednocześnie dopełniając istniejącą zabudowę. Teren Żoliborza Historycznego podlega ochronie konserwatorskiej, chroniony jest nie tylko układ zabudowy, ale również układ zieleni. W oparciu o przeprowadzone badania wyróżniono następujące układy i elementy tworzące zielenie Żoliborza Historycznego: parki miejskie, zieleńce, ogródki przydomowe, zadrzewienia powierzchniowe, aleje, grupy drzew, szpalery oraz pojedyncze drzewa.

Uchwalony w listopadzie 2006 roku *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Żoliborza Historycznego* nie stwarza praktycznie zagrożeń dla istniejącej zieleni miejskiej.

Jednak niepokojący jest fakt przeciągania się procedury uchwalenia Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tzw. Żoliborza Południowego, czyli terenu przyległego bezpośrednio do Żoliborza Historycznego, który od kilku lat jest miejscem licznych inwestycji w postaci kompleksów zwartej zabudowy mieszkaniowej, realizowanej w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy.

Dorota Kielsznia

Pracownia Ekofizjografii i Architektury Krajobrazu ACER w Warszawie
Studio of Ecophysiology and Landscape
Architecture ACER in Warsaw

Przypisy

¹ Nazwa Żoliborz powstała w latach siedemdziesiątych XVIII wieku ze spolszczenia francuskiego Joli Bord (piękny brzeg). Joli Bord nazywano powstający od 1774 roku na wysokim brzegu Wisły kompleks Collegium Nobilium.

² Żoliborz Historyczny położony jest między ul. Krasieńskiego, ul. Popiełuszki, ul. Jana Pawła II, ul. Rydygiera, ul. Zajączka, ul. Krajewskiego oraz brzegiem Wisły.

³ Do gatunków szlachetnych drzew zaliczono gatunki drzew zakwalifikowane do grupy 2, 3 i 4 Załącznika pt. Stawki dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew oraz współczynniki różnicujące stawki w zależności od obwodu pnia (Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 października 2004 w sprawie opłat dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew (Dz. U. Nr 228, poz. 2306).

⁴ Wszystkich zinwentaryzowanych pojedynczych drzew rosnących poza terenem parków i zieleńców.

⁵ Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2003 roku, nr 80, poz. 717).

Literatura

1. Borecka E., 1974, *Portret Warszawy lat międzywojennych*, Arkady, Warszawa, s. 156-165.
2. Gajewski M., 1979, *Urządzenia komunalne Warszawy. Zarys historyczny*, I.P.N., Warszawa.
3. Heyman Ł., 1976, *Nowy Żoliborz 1918-1939*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
4. Mazur E., 1993, *Place Żoliborza w okresie międzywojennym*, Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, nr 4/93, s. 613-622.

5. Kowińska H., 2004, *Prognoza skutków wpływu ustaleń planu na środowisko przyrodnicze*, Biuro Planowania Rozwoju Warszawy – Planowanie Projektowanie Doradztwo S.A., Warszawa maszynopis niepublikowany.

6. *Plan miasta stołecznego Warszawy*, skala 1:25 000 z 1919 roku, sygn. K I 75, Archiwum Państwowe m. st. Warszawy.

7. *Plan miasta stołecznego Warszawy* skala 1:20 000 z 1935 roku, sygn. K I 113, Archiwum Państwowe m. st. Warszawy.

8. Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 13 października 2004 roku w sprawie stawek opłat dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew. Załącznik p.t. Stawki poszczególnych rodzajów i gatunków drzew oraz współczynniki różnicujące stawki w zależności od obwodu pnia (Dziennik Ustaw 228 poz. 2306).

9. Szwanowski E., 1970, *O realizacjach urbanistycznych Warszawy 1919-1939* [w:] Warszawa II Rzeczypospolitej, Studia Warszawskie, t. 4, z. 2, s. 58, Warszawa.

10. *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* z 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2003 roku, nr 80, poz. 717).

11. Zielenie na terenie Dzielnicy Żoliborz – lipiec 2002, materiały Wydziału Ochrony Środowiska Dzielnicy Żoliborz, 2002, materiały niepublikowane.